

Kortelė:

831675_RegNr_I-1193-621/2014

<http://www.infolex.lt/tp/831675>

Administracinė byla Nr. I-1193-621/2014

Teisminio proceso Nr. 3-64-3-00666-2014-1

Procesinio sprendimo kategorija 15.2.3.2.; 74

(S)

ŠIAULIŲ APYGARDOS ADMINISTRACINIS TEISMAS

S P R E N D I M A S

LIETUVOS RESPUBLIKOS VARDU

2014 m. gegužės 23 d.

Šiauliai

Šiaulių apygardos administracinio teismo teisėjas Žanas Kubeckas,

sekretoriaujant Daliai Semaškaitei,

nedalyvaujant pareiškėjui A. N.,

nedalyvaujant atsakovui Lietuvos valstybės, atstovaujamos Šiaulių tardymo izoliatoriaus, atstovui,

rašytinio proceso tvarka išnagrinėjo administracinę bylą pagal pareiškėjo A. N. skundą atsakovui Lietuvos valstybei, atstovaujamai Šiaulių tardymo izoliatoriaus, dėl neturtinės žalos atlyginimo.

Teismas, išnagrinėjęs pateiktą skundą,

n u s t a t ė :

Pareiškėjas A. N. (toliau – ir pareiškėjas) kreipėsi į teismą su skundu (b.l. 2-6) prašydamas priteisti iš Lietuvos valstybės, atstovaujamos Šiaulių tardymo izoliatoriaus (toliau – ir Atsakovas, Šiaulių TI), 38 000 LT neturtinės žalos. Pareiškėjas skunde nurodė, jog Šiaulių tardymo izoliatoriuje (toliau – ir Šiaulių TI) buvo kalinamas nuo 2013-11-07 iki 2014-02-25, jam nebuvo sudarytos sąlygos normalaus suėmimo. Per visą suėmimo Šiaulių TI laikotarpį patyrė dvasinį pažeminimą ir kankinimą. Šiaulių TI kamerų ploto vidurkis sudaro apie 16 kv. m, į šį plotą įeina miegamosios vietos, kurių yra virš dešimt, tualetas ir praustuvė. Naudingo ploto lieka apie 5 kv. m, todėl tokioje kameroje gali būti laikoma ne daugiau kaip 2 asmenys. Nurodė, jog pareiškėjas buvo laikomas kartu su 6–12 asmenų. Tualetas bendras – neatskirtas nuo miegamųjų vietų, apsinešęs įvairiomis apnašomis, atviras, skleidžia išmatų smarvę, atliekant gamtinius reikalus neįmanoma atsisėsti, be to, kai atliekami gamtiniai reikalai priverstinai buvo stebimas kameros draugų, todėl pareiškėjas buvo pastoviai žeminamas, jautė gėdos jausmą, išsivystė fobija, baimė tuštintis, tokie tualetai

pažeidžia visas LR higienos normas. Taip pat buvo priverstas valgyti antisanitarinėmis sąlygomis, nes kameroje nėra šilto vandens, todėl neįmanoma indų išsiplauti higieniškai. Šiaulių TI administracija indų plovimo priemonių nėra davusi ir neduoda. Su šaltu vandeniu neįmanoma išlėkščių pašalinti riebalų ir mikrobus. Taip pat kameroje nėra jokių spintelių, kur suimtieji galėtų laikyti savo rūbus, pareiškėjas buvo priverstas juos laikyti po gultais. Daugelyje kamerų tvyro labai didelė drėgmė, visur pelėsis. Visose kameroje nėra jokios ventiliacijos, langas mažas, tamsus, su keliomis eilėmis grotų, per kurias sunkiai prasiskverbia saulės šviesa ir grynas oras. Beveik visose kameroje, kur buvo laikomas pareiškėjas, buvo betoninės grindys, pasivaikščiojimo kiemelyje grindys taip pat betoninės. Kameroje labai blogas apšvietimas, prie miegamųjų gultų nėra naktinių lempų. Prašo priteisti 38 000 Lt neturtinės žalos iš Lietuvos valstybės, atstovaujamos Šiaulių TI.

Atsakovas Lietuvos valstybė, atstovaujama Šiaulių TI, atsiliepime (b.l. 40-44) nurodė, kad su skundu nesutinka, prašo skundą atmesti kaip nepagrįstą. Atsiliepime nurodė, kad Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus 2010 m. gegužės 11 d. įsakymo Nr. V-124 „Dėl didžiausio tardymo izoliatoriuje ir areštinėje leidžiamų laikyti asmenų skaičiaus ir minimalaus ploto, tenkančio vienam asmeniui, tardymo izoliatoriaus ir areštinės kameroje nustatymo“ 1.3 punktas nustato, kad iki laisvės atėmimo vietų modernizavimo strategijos įgyvendinimo priemonių 2009-2017 metų plane, patvirtintame Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 m. rugsėjo 30 d. nutarimu Nr. 1248, numatytų priemonių įgyvendinimo vienam asmeniui tenkantis minimalus plotas tardymo izoliatoriaus ir areštinės kameroje negali būti mažesnis kaip 3,6 kv. m. Kaip matyti iš Šiaulių tardymo izoliatoriaus 2014-03-06 pažymos Nr. 69/06-1051 „Dėl A. N.“, pareiškėjas kalėti į Šiaulių TI periodiškai atvykdavo laikotarpiais nuo 2013-11-07 iki 2014-02-25. Pareiškėjas buvo laikomas įstaigoje kameroje, kurių plotas nuo 16,26 kv. m iki 22,60 kv. m. Kameroje buvo laikoma nuo 1 iki 10 asmenų. Kadangi kameroje esančių asmenų skaičius niekada nėra pastovus, pareiškėjui periodiškai tekdavo nuo 2,07 kv. m (kameroje Nr. 38) iki 16,26 kv. m (kameroje Nr. 9) gyvenamasis plotas, o tai leidžia daryti išvadą, jog lik tam tikrais atvejais pareiškėjui galimai teko mažesnis kalnimo kameros plotas nei nustatyta norma, o periodiškai ji netgi buvo viršijama. Laikotarpiais nuo 2013-12-30 iki 2014-01-02, nuo 2014-01-02 iki 2014-01-06 ir nuo 2014-02-21 iki 2014-02-24 vienam asmeniui galimai tenkantis plotas kameroje buvo ne mažesnis nei 3,77 kv. m. Taip pat atkreiptinas dėmesys, jog pareiškėjas į Šiaulių tardymo izoliatorių atvykdavo tik periodiškai, 2–11 dienų laikotarpiais, o ilgiausias pareiškėjo nepertraukiamo laikymo Šiaulių tardymo izoliatoriuje laikotarpis truko tik 11 dienų, kurių metu vienam kameroje laikomam asmeniui teko ne mažiau kaip 3,25 kv. m gyvenamasis plotas.

Pareiškėjas Šiaulių tardymo izoliatoriuje per skundžiamą beveik 4 mėnesių trukmės laikotarpį iš viso buvo laikomas 39 dienas. Galimai mažesnis, nei teisės aktų nustatytas, gyvenamasis plotas kameroje vienam asmeniui teko 29 dienas. Be to, pasivaikščiojimo laiku (1 val. per dieną), medicininių apžiūrų metu, prausimosi pirtyje metu asmenys nebūna gyvenamojoje kameroje. Pareiškėjo pretenzijos atsakovui už šį laikotarpį laikytinos nepagrįstomis ir nesuteikiančiomis pagrindo Šiaulių tardymo izoliatoriaus pareigūnų veiksmus pripažinti neteisėtais. Nenustačius dėl šio laikotarpio Šiaulių tardymo izoliatoriaus neteisėtų veiksmų (vienos iš viešosios atsakomybės sąlygų), pareiškėjo reikalavimas dėl žalos atlyginimo už šį laikotarpį negali būti tenkinamas.

Pareiškėjo laikymo Šiaulių tardymo izoliatoriuje metu laikymo kameroje nebuvo atlikta sąlygų atitikimo higienos reikalavimams patikrinimų.

Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus 2009 m. liepos 10 d. įsakymu Nr. V-1 76 patvirtintų Tardymo izoliatorių įrengimo ir eksploatavimo taisyklių 13 punkte nustatyta, kad gyvenimo ir buities sąlygos kameroje turi atitikti Lietuvos Respublikos higienos normas. Tardymo izoliatorių įrengimo ir eksploatavimo taisyklių 2 punktas nustato: taisyklės taikomos naujai statomiems, rekonstruojamiems ar kapitaliai remontuojamiems tardymo izoliatoriams. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2010 m. kovo 30 d. įsakymu Nr. V-241 patvirtintos Lietuvos higienos normos HN 76:2010 „Laisvės atėmimo vietos: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“ 2 punktas įtvirtina analogiško pobūdžio nuostatą: veikiančioms laisvės atėmimo vietoms taikomi tik tie šios higienos normos reikalavimai, kurie

nesusiję su pastato ar patalpų rekonstrukcijos darbais. Šiaulių tardymo izoliatorius pastatytas ir įrengtas iki Kalėjų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus įsakymo „Dėl tardymo izoliatorių įrengimo ir eksploataavimo taisyklių patvirtinimo“ ir Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro įsakymo „Dėl Lietuvos higienos normos HN 76:2010 „Laisvės atėmimo vietos: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“ patvirtinimo“ įsigaliojimo, todėl nagrinėjamu atveju, analizuojant pareiškėjo laikymo įstaigoje sąlygas, taikytinos tik tos taisyklių nuostatos ir tie higienos normos reikalavimai, kurie nesusiję su pastato ar patalpų rekonstrukcijos darbais.

Pareiškėjas nurodo, kad sąlygos tardymo izoliatoriaus gyvenamojo pastato kameroje neatitinka higienos normų. Pažymėtina, kad Europos Žmogaus Teisių Teismas byloje *Savenkovas prieš Lietuvą* (pareiškimo Nr. 871/02), pripažindamas, kad smarkiai perpildytos ir antisanitarinės kalnimo sąlygos prilyginamos orumą žeminančiam elgesiui, vertina tiksliai pareiškėjo įkalnimo sąlygas. Europos Žmogaus Teisių Teismas savo praktikoje atsižvelgia į kalnimo trukmę, kalnimo asmens emocinę, fizinę būseną, kalnimo asmens amžių, lytį, sveikatą, asmens galimybę mankštintis, pasivaikščioti lauke, vertina kameros apšvietimą ir ventiliaciją, ar kameroje yra tualetas ir pan. Laisvės atėmimo vietose laikomiems asmenims turi būti sudaroma saugi sveikatai gyvenamoji aplinka – patiekiamas maistas, atitinkantis fiziologines mitybos normas, kasdien turi būti sudarytos galimybės ne mažiau kaip vieną valandą per dieną būti gryname ore, kameroje įrengtas sanitarinis mazgas, patalpos turi būti vėdinamos per langus ir kt. Atsakovas niekaip neišskyrė pareiškėjo iš kitų įstaigoje laikomų asmenų ir jam tyčia nesudarė blogesnių laikymo sąlygų ir netaikė kokių nors įstatymo nenumatytų apribojimų. Lietuvos Respublikos higienos normos HN 76:2010 „Laisvės atėmimo vietos: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“, patvirtintos Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2010 m. kovo 30 d. įsakymu Nr. V-241, 56 punktas reglamentuoja, kad gyvenamosios patalpos turi būti kiekvieną dieną valomos drėgnuoju būdu, ant sienų ir lubų neturi būti pelėsių. Higienos normos 58 punktas nustato, kad laisvės atėmimo vietose laikomi asmenys privalo nuolat rūpintis švaros bei tvarkos palaikymu gyvenamosiose patalpose. Teisės aktuose imperatyviai nustatyta pareiga patiems kameroje esantiems asmenims rūpintis švara ir tvarka patalpoje. Tai pabrėžiama ir Visuomenės sveikatos centro patikrinimo aktuose. Kameros būklė priklauso pirmiausia nuo pačių jose laikomų asmenų elgesio: nesuinteresuoti palaikyti švarą ir tvarką ar tausoti įstaigos patalpas asmenys niokoja įstaigos turtą, blogina patalpų būklę. Atsakovas negali būti atsakingas už tai, kad įstaigoje kalnami asmenys patys nevykdo ar netinkamai vykdo jiems nustatytas pareigas, susijusias su laikymo sąlygomis kameroje.

Šiaulių tardymo izoliatorius yra pastatytas 1911 m., laikantis tuo metu galiojusių reikalavimų, kameroje įrengti tokio diametro langai, kurių pakeitimas didesniais, užtikrinančiais didesnio šviesos srauto patekimą į kamerą, neįmanomas, nes Šiaulių tardymo izoliatorius yra įtrauktas į Kultūros vertybių registrą bei saugomų objektų sąrašą (pagal Kultūros vertybių apsaugos departamento prie Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos direktoriaus 2003 m. gruodžio 31 d. įsakymą Nr. Į-516 „Dėl objektų įrašymo į Lietuvos Respublikos nekilnojamojo kultūros vertybių registrą“ bei Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2005 m. balandžio 29 d. įsakymą Nr. IV-190 „Dėl nekilnojamojo kultūros vertybių pripažinimo saugomomis“). Šiaulių tardymo izoliatorius pripažintas saugotinu viešajam pažinimui ir naudojimui. Pagal Lietuvos Respublikos nekilnojamojo kultūros vertybių apsaugos įstatymo 19 straipsnį, viešajam pažinimui ir naudojimui saugomame objekte draudžiami vertingąsias savybes sumenkinantys statybos darbai. Atsakovas pažymėjo, kad higienos norma HN 76:2010 taikoma projektuojamiems, naujai statomiems, rekonstruojamiems ar kapitaliai remontuojamiems laisvės atėmimo vietų pastatams ir teritorijoms. Kadangi Šiaulių tardymo izoliatoriuje dėl pastato statuso negali būti atliekami rekonstrukcijos ar kapitalinio remonto darbai, higienos normos HN 76:2010 reikalavimai, susiję su šiais darbais, netaikytini.

Pareiškėjas taip pat teigia, kad Šiaulių tardymo izoliatoriaus gyvenamosiose kameroje nėra įrengta spintelių. Kaip matyti iš Šiaulių tardymo izoliatoriaus Ūkio skyriaus 2014-03-07 pažymos Nr. 62/08-44 „Apie gyvenamųjų kameros įrengimą“, įstaigos režiminio korpuso gyvenamosios kameros

įrengtos pagal galiojančius teisės aktų reikalavimus. Higienos norma HN 76:2010 nenumato spintelių įrengimo. Pareiškėjo argumentai nepagrįsti. Atsakovas taip pat pažymėjo, kad teisės akiai neregamentuoja medžiagų, iš kurių įstaigos patalpose turi būti įrengtos grindys, todėl pareiškėjo argumentai dėl betoninių grindų laikytini neturinčiais teisinio pagrindo.

Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2010 m. kovo 30 d. įsakymu Nr. V-241 patvirtintos Lietuvos higienos normos HN 76:2010 „Laisvės atėmimo vietos: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“ 21 punkte įtvirtinta, kad tardymo izoliatoriaus kameros patalpose turi būti įrengtas sanitarinis mazgas. Laisvės atėmimo vietos kameros tipo patalpos sanitariniame mazge turi būti įrengta šalto vandens tiekimo sistema. Šiaulių tardymo izoliatoriaus gyvenamosiose kameros klozetai yra įrengti, be to, jie nuo bendros erdvės atskirti mūrine sienele, praėjimas atitveriamas durimis arba erdves skiriančia užuolaida, o pareiškėjo įvardijami tariami trūkumai nebuvo užfiksuoti atliekamų patikrinimų metu. Atsakovas tinkamai įgyvendina minėtus teisės aktų reikalavimus. Iš pareiškėjo skundo argumentų matyti, kad byloje dėl faktinių aplinkybių, susijusių su sanitarinio mazgo įrengimu, ginčo nėra. Pareiškėjo pretenzijos dėl tik šalto vandens tiekimo gyvenamosiose kameros ir unitazo įrengimo kameros patalpoje nepagrįstos.

Nurodė, jog pareiškėjas neturtinės žalos nepagrindžia jokiais argumentais, tik konstatuoja kamerosse buvusias sąlygas. Faktai, galintys būti prielaida neturtinę žalą sąlygojantiems išgyvenimams kilti patys savaime nėra pagrindas tenkinti reikalavimą dėl neturtinės žalos atlyginimo. Turtinė žala turi būti tikra, konkreti, įrodyta ir kiekybiškai įvertinta, pareiga įrodyti, kad tam tikri žala patirta, tenka pareiškėjui, pareiškėjas taip pat privalo pagrįsti ir įrodyti priežastinį ryšį tarp jo nurodomos žalos ir neteisėtų veiksmų (Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2011 m. kovo 30 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-444-669/2011). Pareiškėjas nepateikia jokių duomenų, kurie leistų konstatuoti patirtą neturtinę žalą, kurią būtų galima susieti su asmens laikymo Šiaulių tardymo izoliatoriuje sąlygomis. Tai leidžia daryti išvadą, kad pareiškėjo teiginiai apie patirtą neturtinę žalą yra nepagrįsti. Nenustačius bent vienos iš viešosios atsakomybės sąlygų, valstybei neatsiranda prievolė atlyginti turtinę ar neturtinę žalą Civilinio kodekso 6.271 str. pagrindu.

Nurodė, jog pareiškėjo buvimas įstaigoje nebuvo nepertraukiamas, įstaigos veikimas nebuvo nukreiptas išimtinai prieš pareiškėją, nustačius, kad pareiškėjas patyrė neturtinę žalą, prašo nepriteisti neturtinės žalos atlyginimo pinigais ir apsiriboti pareiškėjo teisių pažeidimo pripažinimu, kaip pakankama satisfakcija. Atsakovas taip pat prašo teismo sprendžiant neturtinės žalos priteisimo pareiškėjui klausimą atsižvelgti į tai, kad įstaiga pagal galimybes siekė įgyvendinti galiojančius teisės aktus ir nebuvo neigiamo veikimo, nukreipto išimtinai prieš pareiškėją, pareiškėjo laikymas teisės aktų neatitinkančiomis sąlygomis buvo su pertraukomis ir tik periodinis, neigiamas veikimas buvo mažareikšmis nesukėlęs ilgalaikių neigiamų pasekmių.

Pareiškėjo skundas tenkintinas iš dalies.

Nagrinėjamoje byloje pareiškėjas A. N. skundu kreipėsi į teismą, prašydamas priteisti jam neturtinės žalos atlyginimą. Neturtinę žalą pareiškėjas kildina iš esmės iš neteisėtų valdžios institucijos veiksmų neužtikrinant jam tinkamų kalnimo sąlygų Šiaulių tardymo izoliatoriuje.

CK 6.271 straipsnio 1 dalis nustato, kad žalą, atsiradusią dėl valstybės valdžios institucijų neteisėtų aktų, privalo atlyginti valstybė iš valstybės biudžeto nepaisydama konkretaus valstybės tarnautojo ar kito valstybės valdžios institucijos darbuotojo kaltės. Šioje įstatymo normoje numatytos civilinės atsakomybės subjektas yra specialusis – viešas asmuo (valstybė arba savivaldybė). Šis atsakomybės subjekto ypatumas (viešas asmuo) lemia šioje įstatymo normoje numatytos civilinės atsakomybės taikymo ypatumus, kadangi valstybės civilinė atsakomybė atsiranda esant trimis sąlygoms (civilinė atsakomybė be kaltės): valstybės valdžios institucijų neteisėtiems veiksams (neveikimui), žalai ir priežastiniam ryšiui tarp valstybės valdžios institucijų neteisėtų veiksmų (neveikimo) ir žalos. Todėl reikalavimas dėl žalos (tiek turtinės, tiek neturtinės), kuri kildinama iš valdžios institucijų neteisėtų veiksmų, atlyginimo gali būti tenkinamas nustačius minėtų civilinės

atsakomybės atsiradimo sąlygų visumą. Nesant bent vienos iš šių sąlygų viešoji atsakomybė negalima.

Tam, kad būtų konstatuotas neteisėtumas CK 6.271 straipsnio prasme, reikia nustatyti, jog valdžios institucijos darbuotojai neveikė taip, kaip pagal įstatymus privalėjo veikti, neįvykdė jiems teisės aktais priskirtų funkcijų arba nors ir vykdė šias funkcijas, tačiau veikė nepateisinamai aplaidžiai, pažeisdami bendro pobūdžio pareigą elgtis atidžiai ir rūpestingai. Sprendžiant dėl atitinkamos valstybės valdžios institucijos (jos pareigūnų) veikos neteisėtumo (CK 6.271 straipsnio prasme), kiekvienu atveju yra būtina nustatyti, kokios konkrečios teisės normos, kurios reglamentuoja skundžiamos institucijos veiklą, buvo pažeistos, kaip būtent šie pažeidimai pasireiškė asmeniui, teigiančiam, kad jis dėl tokių veiksmų (neveikimo) patyrė žalą, taip pat tai, ar atitinkamos pasekmės (jei jos nustatomos) atsirado būtent dėl tų valstybės institucijų, pareigūnų neteisėtų veiksmų. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas 2006 m. rugpjūčio 19 d. nutarime, be kita ko, konstatavo, kad asmeniui teisė į žalos, padarytos neteisėtais valstybės institucijų, pareigūnų veiksmais, atlyginimą atsiranda tik tada, kai įstatymų nustatyta tvarka yra konstatuojama, kad valstybės institucijos, pareigūnai atliko neteisėtus veiksmus ir kad žala asmeniui atsirado būtent dėl tų valstybės institucijų, pareigūnų neteisėtų veiksmų.

Nagrinėjamu atveju pareiškėjas skundu siekia, jog jam iš Lietuvos valstybės, atstovaujamos Šiaulių TI, būtų priteistas 38 000 LT neturtinės žalos atlyginimas už laikotarpį nuo 2013-11-07 iki 2014-02-25. Neturtinę žalą iš esmės grindžia tuo, kad laikymo sąlygos neatitiko įstatymuose numatytų reikalavimų, kameroje buvo laikoma daugiau asmenų, nei yra galima pagal galiojančius teisės aktų reikalavimus, gyvenamosios patalpos, kur buvo laikomas pareiškėjas, neatitiko higienos normų reikalavimų.

Kadangi pareiškėjas neturtinę žalą kildina iš netinkamų kalinimo sąlygų, todėl nagrinėjamoje byloje aktualus Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 3 straipsnis, kuris nustato, kad niekas negali būti kankinamas, patirti nežmonišką ar žeminantį jo orumą elgesį arba būti taip baudžiamas. Europos Žmogaus Teisių Teismas (toliau – ir EŽTT) yra pažymėjęs, kad Konvencijos 3 straipsnis įtvirtina vieną pagrindinių demokratinės valstybės vertybių, ji įtvirtina absoliutų kankinimo, nežmoniško ar žeminančio elgesio draudimą, toks draudimas nepriklauso nuo aukos elgesio (žr., pvz., 2011 m. sausio 20 d. EŽTT sprendimą *Mandic* ir *Jovic* prieš Slovėniją ir jame nurodytą teismo praktiką).

EŽTT savo jurisprudencijoje ne kartą yra išaiškinęs, kad Konvencija įpareigoja valstybę užtikrinti, kad asmens kalinimo sąlygos nepažeistų jo žmogiškojo orumo, kad šios priemonės vykdymo būdas ir metodas nesukeltų jam tokių kančių ir sunkumų, kurių intensyvumas viršytų neišvengiamai kalinimui būdingą kentėjimo laipsnį, ir kad, atsižvelgiant į praktinius su įkalinimu susijusius poreikius, būtų adekvačiai užtikrinama jo sveikata ir gerovė. Valstybė turi garantuoti, kad kalinami asmenys būtų laikomi sąlygomis, kurios užtikrina, kad jų orumas būtų gerbiamas, o bausmių vykdymo būdai ir metodai nesukelia šiems asmenims didesnių ir intensyvesnių išgyvenimų už tuos, kurie yra neišvengiami asmeniui būnant kalinamu (žr. pvz., EŽTT 2000 m. spalio 26 d. sprendimą byloje *Kudla* prieš Lenkiją, 2001 m. liepos 24 d. sprendimą *V.* prieš Lietuvą). Pagal EŽTT suformuotą praktiką tam, kad netinkamas elgesys patektų į Konvencijos 3 straipsnio reguliavimo sritį, jis turi pasiekti minimalų žiaurumo lygį. Šio minimalaus žiaurumo lygio vertinimas yra reliatyvus; jis priklauso nuo visų bylos aplinkybių, tokių kaip elgesio trukmė, jo fizinis ir psichinis poveikis ir tam tikrais atvejais nukentėjusiojo lytis, amžius bei jo sveikatos būklė. Be to, spręsdamas, ar elgesys pagal Konvencijos 3 straipsnį yra „žeminantis orumą“, teismas atsižvelgia į tai, ar jo tikslas yra pažeminti asmenį ir ar tai neigiamai paveikė asmenį su Konvencijos 3 straipsniu nesuderinamu būdu (žr., pvz., EŽTT 2001 m. balandžio 21 d. sprendimą byloje *Peers* prieš Graikiją).

Teismas atkreipia dėmesį ir į tai, kad EŽTT savo praktikoje yra ne kartą nurodęs, jog nepaprastai didelis kameros erdvės trūkumas yra labai reikšmingas faktorius sprendžiant, ar taikomos sulaikymo sąlygos buvo „žeminančios“ EŽTK 3 straipsnio požiūriu (žr., pvz., 2005 m. balandžio 7

d. sprendimą K. prieš Lietuvą; 2012 m. sausio 10 d. sprendimą *Ananyev* ir kiti prieš Rusiją). EŽTT ne kartą yra nurodęs, kad tais atvejais, kai pareiškėjams teko mažiau negu trys kvadratiniai metrai grindų ploto, kameros perpildymas turi būti laikomas toks didelis, kad savaime pateisina EŽTK 3 straipsnio pažeidimą (žr., pvz., 2011 m. sausio 20 d. EŽTT sprendimą *Mandic* ir *Jovic* prieš Slovėniją; 2012 m. sausio 10 d. sprendimą *Ananyev* ir kiti prieš Rusiją).

Lietuvos Respublikos kaldomojo kalnimo įstatymo 3 straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad tardymo izoliatoriaus administracija, užtikrindama suėmimo vykdymo tvarką ir tinkamas asmenų laikymo tardymo izoliatoriuose sąlygas, vadovaujasi Lietuvos Respublikos Konstitucija, šiuo ir kitais įstatymais, Lietuvos Respublikos tarptautinėmis sutartimis, kitais nacionaliniais ir Europos Sąjungos teisės aktais. Pagal Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus 2010 m. gegužės 11 d. įsakymo Nr. V-124 „Dėl didžiausio tardymo izoliatoriuje ir areštinėje leidžiamų laikyti asmenų skaičiaus ir minimalaus ploto, tenkančio vienam asmeniui, tardymo izoliatoriaus ir areštinės kameroje nustatymo“ 1.3.1 punktą iki Laisvės atėmimo vietų modernizavimo strategijos įgyvendinimo priemonių 2009–2017 metų plane, patvirtintame Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 m. rugsėjo 30 d. nutarimu Nr. 1248 (Žin., 2009, Nr. 121-5216), numatytų priemonių įgyvendinimo vienam asmeniui tenkantis minimalus plotas tardymo izoliatoriaus kameroje negali būti mažesnis kaip 3,6 kv. m.

Byloje nustatyta, kad pareiškėjas į Šiaulių TI buvo pristatytas 2013-11-07 ir periodiškai laikytas iki 2014-02-25. Iš byloje esančios pažymos (b.l. 11) matyti, kad pareiškėjas kameroje Nr. 38 (plotas 20,69 kv. m) laikotarpiu nuo 2013-11-07 iki 2013-11-14 buvo laikomas kartu su 4–10 asmenų, jam tenkantis plotas buvo nuo 5,17 kv. m iki 2,06 kv. m; kameroje Nr. 49 (plotas 20,23 kv. m) laikotarpiu nuo 2013-12-30 iki 2014-01-02 buvo laikomas kartu su 2–4 asmenimis, jam tenkantis plotas buvo nuo 10,11 kv. m iki 5,05 kv. m. Kameroje Nr. 9 (plotas 16,26 kv. m) laikotarpiu nuo 2014-01-02 iki 2014-01-06 buvo laikomas kartu su 1–3 asmenimis, jam tenkantis plotas buvo nuo 16,26 kv. m iki 5,42 kv. m, laikotarpiu nuo 2014-01-27 iki 2014-02-06 buvo laikomas kartu su 3–5 asmenimis, jam tenkantis plotas buvo nuo 5,42 iki 3,25 kv. m, laikotarpiu nuo 2014-02-10 iki 2014-02-21 buvo laikomas kartu su 2–5 asmenimis, jam tenkantis plotas buvo nuo 8,13 iki 3,25 kv. m, kameroje Nr. 65 (plotas 22,6 kv. m) laikotarpiu nuo 2014-02-21 iki 2014-02-24 buvo laikomas kartu su 6 asmenimis, jam tenkantis plotas buvo 3,76 kv. m, kameroje Nr. 10 (plotas 16,26 kv. m) laikotarpiu nuo 2014-02-24 iki 2014-02-25 buvo laikomas kartu su 7 asmenimis, jam tenkantis plotas buvo 2,32 kv. m.

Taigi pareiškėjas Šiaulių TI buvo laikomas 42 dienas laikotarpiais nuo 2013-12-30 iki 2014-01-02, nuo 2014-01-02 iki 2014-01-06 ir nuo 2014-02-21 iki 2014-02-24, vienam asmeniui galimai tenkantis plotas kameroje buvo ne mažesnis nei 3,6 kv. m, todėl konstatuotina, jog 11 dienų pareiškėjas buvo laikomas sąlygomis, nepažeidžiančiomis teisės aktais nustatyto kameros ploto. Tačiau galimai mažesnis, nei teisės aktų nustatytas, gyvenamasis plotas kameroje vienam asmeniui teko 31 dieną. Konstatuotina, jog Šiaulių TI administracija pažeidė pareiškėjo subjektinę teisę būti kalinamam kameroje, kurioje jam tektų ne mažiau nei 3,6 kv. m kameros ploto (31 dieną), t. y. neveikė taip, kaip pagal įstatymus ši institucija ar jos darbuotojai privalėjo veikti.

Aplinkybės, kad pareiškėjas buvo kalinamas kameroje, kuriose jam teko mažesnis nei teisės aktais nustatytas minimalus plotas, atsakovas iš esmės neginčija.

Pareiškėjas taip pat nurodė, kad jis buvo kalinamas kameroje, neatitinkančiose higienos normų reikalavimų, t. y. tualetas bendras, neatskirtas nuo miegamųjų vietų, kameroje nėra šilto vandens, kameroje nėra ventiliacijos, kameroje labai blogas apšvietimas prie miegamųjų gultų nėra naktinių lempų.

Pareiškėjo skundžiamu laikotarpiu nuo 2013-11-07 iki 2014-02-25 sąlygų jo laikymo kameroje atitikimo higienos normų reikalavimams patikrinimų nebuvo atlikta.

Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2010 m. kovo 30 d. įsakymu Nr. V-241 patvirtintos Lietuvos higienos normos HN 76:2010 „Laisvės atėmimo vietos: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“ 21 punkte įtvirtinta, kad pataisos namų kamerų tipo, karantino (izoliavimo) patalpų, baudos ir drausmės izoliatorių, kalėjimo, tardymo izoliatoriaus, areštinių kamerų, ilgalaikių ir trumpalaikių pasimatymų kambarių atskirose patalpose turi būti įrengtas sanitarinis mazgas. Sanitariniame mazge turi būti įrengta šalto vandens tiekimo sistema. Sanitariniame mazge turi būti unitazas, praustuvė, veidrodis, tualetu reikmenų spintelė (lentynėlė), tačiau pareiškėjo įvardijami trūkumai laikotarpiu nuo 2013-11-07 iki 2014-02-25 kamerų Nr. 9, Nr. 10, Nr. 38, Nr. 49, Nr. 65 valstybės kontrolės institucijos netikrinimo, jokių aukščiau minėtų teisės aktų reikalavimų pažeidimų užfiksuota nebuvo, todėl pareiškėjo teiginiai dėl šalto vandens tiekimo gyvenamosiose kameros ir sanitarinio mazgo įrengimo kameros patalpoje atmestini kaip nepagrįsti.

Pareiškėjas taip pat teigia, kad Šiaulių tardymo izoliatoriaus gyvenamosiose kameros nėra įrengta spintelių. Kaip matyti iš Šiaulių tardymo izoliatoriaus Ūkio skyriaus 2014-03-07 pažymos Nr. 62/08-44 „Apie gyvenamųjų kamerų įrengimą“, įstaigos režiminio korpuso gyvenamosios kameros įrengtos pagal galiojančius teisės aktų reikalavimus. Taip pat pažymėtina, jog teisės aktai nereglamentuoja medžiagų, iš kurių įstaigos patalpose turi būti įrengtos grindys, todėl pareiškėjo argumentai dėl betoninių grindų ir spintelių įrengimo atmestini kaip nepagrįsti. Teismas pažymi, jog pareiškėjas į Šiaulių TI direktorių su prašymais ar skundais dėl netinkamų laikymo sąlygų nesikreipė (b.l. 12).

Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktikoje nuosekliai laikomasi pozicijos, jog asmuo, kuris yra kalinamas nepriimtinais sąlygomis, patiria neturtinę žalą, kaip ji yra apibrėžta CK 6.250 straipsnio 1 dalyje (pvz., administracinės bylos Nr. A¹⁴³-1966/2008, A⁵⁰²-734/2009). Ši aplinkybė taip pat konstatuota ir EŽTT praktikoje (pvz., 2008 m. lapkričio 18 d. sprendimas byloje Savenkovas prieš Lietuvą (pareiškimo Nr. 871/02). Taigi ta aplinkybė, jog asmuo tam tikrą laiką tarpą buvo laikomas nepriimtinais sąlygomis, nesilaikant teisės aktų reikalavimų, administracinių teismų praktikoje pripažįstama pagrindu neturtinei žalai atlyginti.

Pagal CK 6.250 straipsnio 1 dalį neturtinė žala – tai asmens fizinis skausmas, dvasiniai išgyvenimai, nepatogumai, dvasinis sukrėtimas, emocinė depresija, pažeminimas, reputacijos pablogėjimas, bendravimo galimybių sumažėjimas ir kt., teismo įvertinti pinigais. Neturtinės žalos atlyginimo dydžio nustatymą, kaip ir atlyginimo teisinius pagrindus, lemia šios žalos prigimtis ir objektas. Neturtinė žala atlyginama pažeidus vertybes, kurių įkainoti neįmanoma, ir pasireiškia neturtinio pobūdžio praradimais, kurie negali būti tiksliai apskaičiuojami piniginiu ekvivalentu. Priteisiant neturtinės žalos atlyginimą vadovaujama teisingo žalos atlyginimo koncepcija, besiremiančia įstatymo ar teismų praktikos suformuotais vertinamaisiais subjektyviais ir objektyviais kriterijais, leidžiančiais kuo teisingiau nustatyti ir atlyginti asmeniui padarytą žalą, atkurti pažeistų teisių pusiausvyrą ir suponuojančiais pareigą preciziškai įvertinti konkrečios situacijos aplinkybes. Neturtinės žalos prigimtis lemia tai, kad nėra galimybės šią žalą tiksliai apskaičiuoti, gražinti nukentėjusįjį į buvusią padėtį ar rasti tikslų piniginių tokios žalos ekvivalentą. Neturtinės žalos dydį nustato teismas, o ją patyręs asmuo turi pateikti teismui kuo daugiau ir kuo svarbesnių žalos dydžiui nustatyti reikšmingų kriterijų. Teismas pagal teisinius kriterijus nustato priteistiną neturtinės žalos dydį. Pareiškėjo prašoma atlyginti neturtinės žalos suma vertinama kaip nevaržanti teismo diskrecijos nustatyti neturtinės žalos dydį konkrečioje byloje ir yra tik viena reikšmingų bylai aplinkybių, į kurią teismas turi atsižvelgti. Kriterijai, į kuriuos turi atsižvelgti teismas, nustatyti įstatyme (CK 6.250 straipsnio 2 dalis). CK 6.250 straipsnio 2 dalyje įtvirtintas nebaigtinis tokių kriterijų sąrašas: žalos pasekmės, žalą padariusio asmens kaltė, jo turtinė padėtis, padarytos turtinės žalos dydis bei kitos turinčios reikšmę bylai aplinkybės, taip pat sąžiningumo, teisingumo ir protingumo kriterijai.

Pažymėtina, kad neturtinės žalos dydį pagrindžiančių kriterijų sąrašas nebaigtinis, o kiekvienu konkrečiu atveju pažeidžiama skirtinga įstatymo saugoma teisinė vertybė ir neturtinė žala patiriama individualiai, tai teismas turėtų spręsti dėl materialios kompensacijos už patirtą neturtinę

žalą dydžio, aiškindamasis ir vertindamas individualias bylai svarbias neturtinės žalos padarymo aplinkybes ir kitus faktus, reikšmingus nustatant tokio pobūdžio žalos dydį, atsižvelgdamas į įstatyme bei teismų praktikoje įtvirtintus ir teismo šiuo konkrečiu atveju reikšmingais pripažintus kriterijus. Neturtinės žalos atlyginimo teisinius pagrindus, dydžio nustatymą lemia šios žalos prigimtis ir objektas. Sprendžiant dėl neturtinės žalos dydžio, atsižvelgtina ir į tokias reikšmingas bendro pobūdžio aplinkybes, kaip bendrą šalies ekonominę situaciją, pragyvenimo lygį bei bendruosius teisės principus.

Teismas atsižvelgia į tai, kad pareiškėjas Šiaulių TI, apie 31 dieną buvo kalinamas galimai pažeidžiant nustatytos vienam asmeniui, esančiam laisvės atėmimo ir kardomojo kalnimo įstaigoje, kameros ploto normos reikalavimus, pareiškėjo patirtus nepatogumus, kurių intensyvumas viršijo neišvengiamai kalinimui būdingus nepatogumus ir kurie žemina žmogiškąjį orumą, sukelia dvasines kančias, į kitus pirmiau minėtus teismų praktikoje įtvirtintus neturtinės žalos dydžio nustatymo kriterijus, vadovaujantis sąžiningumo, teisingumo ir protingumo kriterijus, daro išvadą, kad pareiškėjas patyrė neturtinę žalą (dvasinius išgyvenimus, nepatogumus, pažeminimą), kuri negali būti kompensuojama vien tik pareiškėjo teisių pažeidimo pripažinimu, o kalėdamas pas atsakovą aukščiau aptartomis sąlygomis, pareiškėjas patyrė pinigine išraiška apskaičiuotą neturtinę žalą.

Apskaičiuodamas neturtinės žalos dydį, t. y. įvertinęs pareiškėjo patirtus neigiamus dvasinius išgyvenimus pinigais, įvertindamas turimų įrodymų visetą, remdamasis teismų praktikoje taikytiniais neturtinės žalos vertinimo kriterijais (pvz., LVAT 2013 m. spalio 30 d. nutartyje Nr. A438-1194/2013 už 723 dienas priteista 2000 Lt neturtinės žalos atlyginimui, LVAT 2013 m. gruodžio 30 d. nutartyje už 107 dienas priteista 500 Lt neturtinės žalos atlyginimui), pareiškėjo subjektinės teisės pažeidimo mastą ir trukmę, bei atsižvelgęs į Lietuvoje egzistuojančias ekonomines darbo užmokesčio bei pragyvenimo sąlygas (minimali mėnesinė alga bylai aktuali laikotarpiu buvo 1000 Lt; vidutinį darbo užmokestį), teismas laiko, kad pareiškėjui padarytos neturtinės žalos dydis gali būti įvertintas 300 Lt. Dėl šių priežasčių pareiškėjo reikalavimas priteisti jam 38 000 Lt neturtinės žalos yra tenkinamas iš dalies.

Vadovaudamasis Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo 85-87 str., 88str.1 d. 5 p. teismas,

n u s p r e n d ž i a :

Pareiškėjo A. N. skundą tenkinti iš dalies. Priteisti pareiškėjui A. N. iš atsakovo Lietuvos valstybės, atstovaujamos Šiaulių tardymo izoliatoriaus, 300 Lt (trys šimtai litų) neturtinei žalai atlyginti.

Sprendimas per 14 dienų nuo jo paskelbimo gali būti skundžiamas apeliacine tvarka Lietuvos vyriausiajam administraciniam teismui tiesiogiai arba per šį teismą.

Teisėjas Žanas Kubeckas